

KLEMEN TERÉZIA

ÁPRILIS HÍRES PEDAGÓGUS- SZÜLÖTTEI

Kányádi Sándor: *Április hónapja*
(részlet)

Bolondos egy hónap
április hónapja,
hol kalap a fején,
hol báránybőr sapka.
Köpenyegbe burkol,
ingujjra vetkőztet;
mutatja a tavaszt
hol nyárnak, hol ősznek.

ZSIGMONDY RICHÁRD [Richard A. Zsigmondy] (Bécs, 1865. április 1. – Göttingen, 1929. szeptember 23.)
Grazban lett egyetemi tanár. 1907-től a híres göttingeni egyetem professzora. A kolloid oldatok heterogén természetének magyarázatáért és a kutatásai során alkalmazott, a modern kolloid-kémiában alapvető jelentőségű módszereiért (az ultramikroszkóp felfedezéséért) 1926-ban megkapta a kémiai Nobel-díjat.

SCHMIDT JÁNOS GYÖRGY
(Pest, 1765 – Pest, 1837)

A pesti tudományegyetem jeles matematikatanára, piarista szerzetes, főként alkalmazott matematikával foglalkozott, alaptárgyán kívül a hidromechanikához is írt jegyzeteket. A pesti tudományegyetemen matematikát, a Mérnöki Intézetben fizikát és mechanikát, később gyakorlati mértant és vízépítést oktatott. Jelentősége elsősorban abban áll, hogy mint kiváló pedagógus ő alapozta meg a reformkor számos jelentős mérnökének műszaki tudását, így például Vásárhelyi Pálét is.

GABRIELA MISTRAL

A chilei költő, tanár, diplomata 1889. április 7-én született. Ő volt az első latin-amerikai nő, aki irodalmi Nobel-díjat kapott (1945). Lucila Godoy y

Alcayaga néven, egy eldugott chilei faluban született, baszk és indián ősöktől. Tanárként komoly szerepet vállalt Chile és Mexikó oktatásügyében. Nápolyban, Madridban és Lisszabon volt chilei konzul, számtalan nemzetközi kulturális szervezetben tevékenykedett, oktatott a Columbia Egyetemen és a Vassar College-ban az Egyesült Államokban.

BENKA GYULA

(Békéscsaba, 1838. április 8. – Szarvas, 1923. április 30.)

A magyar pedagógus, pedagógiai író, újságíró a szarvasi evangélikus gimnázium tanára, majd igazgatója volt. Az 1862-63-as tanévben az iskola felsőbb osztályaihoz kapcsolva megszervezte a tanítóképzőt, valamint az ehhez és a gimnáziumhoz egyaránt szükséges zeneiskolát. Szellemi szükségletnek tartotta, hogy az ének-zenét minden iskolatípusban tanítsák. Lelkes támogatója volt a hangszeres zenetanításnak is. Zongorán és orgonán maga is kitűnően játszott. 1862-ben néhány lelkes gimnáziumi tanár és tanító közreműködésével, valamint a „jobb hangú iparosok” részvételével megszervezte a Szarvasi Dalárdát. A kórus, amelynek 24 éven át volt vezetője, többször újjáalakult. A nevelők pedagógiai továbbképzése céljából létrehozta a szarvasi tanítóegyletet.

Báró HARKÁNYI BÉLA (Pest, 1869. ápr. 11. – Budapest, 1932. jan. 23.)

Ő volt a magyar csillagászat nemzetközi kapcsolatainak egyik kiépítője. 1887-től a pesti, lipcsei és strassburgi egyetemen tanult, majd tanulmányutat tett Amerikában. 1896-ban a pesti egyetemen matematikai doktori címet

szerezett. 1899–1902-ben az ógyallai obszervatóriumban vállalt állást. 1907-ben a pesti egyetemen a csillagászat magántanárává habilitáltak, az asztrofizika professzora volt.

EMMY BECKMANN

A német pedagógus, politikus 1880. április 12-én született Wandsbekben. Heidelbergben, Göttingenben és Párizsban járt egyetemre. 1911-ben kapta meg tanári diplomáját, és egy hamburgi középiskolában kezdett tanítani. 1927-ben a Helene-Lange-Oberrealschule igazgatójává nevezték ki, a következő évben ő volt az első nő, aki szakfelügyelői megbízást kapott. 1933-ban a náci hatalomra jutása után minden tisztességétől megfosztották. A háború után komoly részt vállalt a hamburgi iskola-rendszer újjászervezésében.

BUGÁT PÁL (Gyöngyös,

1793. ápr. 12. – Pest, 1865. júl. 9.)

Ő volt az első magyar orvosi folyóirat alapítója, a magyar természettudományos nyelv egyik megújítója. Bugát rövid tisztiorvosi szolgálat után már fiatalon a pesti orvosegyetem elméleti orvostan tanára lett. Kezdetől fogva fontosnak tartotta, hogy a szakirodalom – elsősorban a tankönyvek – magyar nyelven álljanak a diákság és a gyakorló orvosok rendelkezésére. Ez okból több szakkönyvet lefordított, és már ekkor próbált a szakkifejezésekre magyar eredetű és hangzású szavakat keresni. A természettudományos szaknyelv megújítása egész életét betöltő program lett. Toldy Ferenc írta, hogy „helyesen szólni Révai, szépen Kazinczy, műszabatosan Bugát Pál tanította a nemzetet”.

RÓMER FLÓRIS

(Pozsony, 1815. ápr. 12. – Nagyvárád, 1889. márc. 8.)

A műemlékvédelem egyik első szorgalmazója, az archeológia tudós művelője bencés szerzetesként kezdte tanári pályáját, először a rend győri gimnáziumában, majd a pozsonyi akadémián. 1848-ban beállt a honvédek közé, és a világosi fegyverletételig utászként szolgált. Hazafiasságát ötévi várfogsággal torolták meg. Az 1850-es évek végén Ipolyi Arnold hatására a régészet felé fordult érdeklődése. 1861-ben Pesten az Akadémia kézirattárának őreként tevékenykedett; 1864-től maga is tagja volt a tudós társaságnak, és régészetet tanított az egyetemen.

PAÁL ÁRPÁD (Budapest,

1889. ápr. 15. – Budapest, 1943. ápr. 9.)

A növényfiziológus egyetemi tanár a növényélettan egyik magyarországi úttörője volt. A budapesti egyetem bölcsészkarán tanári és doktori oklevelet szerzett, majd több külföldi egyetemet látogatott. 1915-ben adjunktus lett a Növényélet- és Körtani Állomáson. 1918-tól egyetemi magántanárként, 1929-től tanárként a budapesti egyetem általános növénytani tanszékén oktatott, később az általános Növénytani Intézet igazgatója volt. Kezdetben ingerfiziológiai vizsgálatokat végzett, majd az elsők között kezdett foglalkozni a növényi hormonkutatásokkal.

MIKOLA SÁNDOR

(Péterhegy, 1871. ápr. 16. –

Nagykanizsa, 1945. okt. 1.)

A budapesti fasori gimnázium híres tanára a budapesti tudományegyetemen szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát. Egy évig Eötvös Loránd mellett volt gyakornok a Fizika Tanszéken, majd 1897-től 1935-ig – 38 éven át – a fasori evangélikus gimnáziumban tanított, 1928-tól az intézmény igazgatója volt. Tanítványai között olyan nagyságok is voltak, mint Wigner Jenő és Neumann János. Jól felszerelt szertárában számos kísérletet végzett a diákok közreműködésével – ez volt az alapja oktatási elveinek. A szaklapokban megjelent cikkeiben nemcsak saját kutatásairól írt, hanem az általa tervezett demonstrációs eszközöket is ismertette. Az egyenes vonalú, egyenletes mozgást bemutató laboratóriumi berendezést róla nevezték el Mikola-csőnek. Három ismeretelméleti tárgyú könyve jelent meg: *A fizikai alapfogalmak kiala-*

kulása (1911), *A fizika gondolatvilága* (1933), *A fizikai megismerés alapjai* (1941). Több írása is megjelent Eötvös Lorándról, de ismeretesek Keplerrel kapcsolatos kutatásai is. Kitűnő fizikatankönyveket írt, és Beke Manóval kidolgozta a matematika oktatásának reformját. Emlékére az Eötvös Loránd Fizikai Társulat évente Mikola-díjjal jutalmazza a kísérletező oktatásban kiváló eredményt felmutató tanárokat.

EGERVÁRY JENŐ (Debrecen,

1891. ápr. 16. – Budapest, 1958. nov. 30.)

A matematikus, műegyetemi tanár nevéhez fűződik az ökonometria gráfelméleti tételének általánosítása, az ún. „magyar módszer” kidolgozása. Egerváry egyetemi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte, ahol 1914-ben doktorált. Több egyetemen oktatott, majd 1941-től a műegyetem tanára lett. Közel fél évszázados munkássága során mintegy 80, önálló kutatási eredményt közlő tanulmánya jelent meg. Utolsó éveiben mátrixelméleti foglalkozott, s a matematika e sokak által lezártnak vélt területét számos új eredménnyel gazdagította.

TESSEDIK SÁMUEL (Alberti,

1742. ápr. 20. – Szarvas, 1820. dec. 27.)

Az evangélikus lelkész, író, pedagógus az alföldi mezőgazdaság gyakorlati fejlesztője, a lucerna magyarországi meghonosítója volt. Pozsonyban, Sárospatakon és Debrecenben, majd német egyetemeken tanult, ahol megismerte a filantropisták pedagógiai irányzatát. Ennek hatása alatt elsősorban a parasztság helyzetének javítására törekedett. 1780-ban a parasztfajak képzésére alapított gazdasági „szorgalmatossági” iskolájában gyakorlati munkával kapcsolta össze a belterjes termelési módszerek elsajátítását. Új rendszerű iskolájában könyvtárat, tanműhelyt és tangazdaságot szervezett, amelyben tanítók és gazdatisztek oktatását is vállalta. 1791-ben országos tanügyi reformtervet terjesztett az országgyűlés művelődésügyi bizottsága elé. Anyagi nehézségek miatt az országos hírűvé vált intézményt 1806-ban végleg be kellett zárnia. Meghonosította Magyarországon a lucernát, kezdeményező volt a gyümölcsstermesztés, a méhészet, a selyemhernyó-tenyésztés terén, szakemberekkel taníttatta a selyemfonást, a gyapjúfonást és a szövést. Tevékenysége kiterjedt az egészségügyi teendőkre, a parasztkok táplálkozására, lakásviszo-

nyaira, községrendezésre stb., de az árva- és szegényügy rendezésére is. Részt vállalt a keszthelyi Georgikon megszervezésében, 1817-től elnöke is volt. Egész életét Szarvas, illetve az Alföld fejlesztésének szentelte.

BEKE MANÓ (Pápa, 1862. ápr. 24. – Budapest, 1946. jún. 27.)

A magyarországi matematikaoktatást megreformáló és a nők egyetemi hallgatói jogaiért küzdő Beke Manó a budapesti tudományegyetemen és műegyetemen szerzett diplomát. Tanulmányait követően egy évet töltött ösztöndíjjal Göttingenben. Ottani tapasztalatai alapján lett egyik kezdeményezője és megvalósítója a hazai reformtörekvéseknek a matematika oktatásában. 1900-tól a matematika egyetemi tanáraként és az Országos Középiskolai Matematikai Reformbizottság elnökeként munkálkodott, akadémikus lett. 1919 után baloldali nézetei miatt megfosztották akadémiai tagságától, és kényszernyugdíjba küldték. Az Athenaeum könyvkiadóban kezdett dolgozni, nagy ambícióval: könyvsorozatokat szerkesztett és matematikai kutatásait is folytatta. 1945-ben rehabilitálták. A középiskolai matematikaoktatás megreformálása mellett egyik kezdeményezője volt a matematika népszerűsítésének; számos cikket és tanulmányt írt ezzel a céllal.

HUNYADY JENŐ (Pest, 1838. ápr. 28. – Budapest, 1889. dec. 26.)

A Műegyetem kiváló matematikatanára Pesten kezdte tanulmányait, majd hét évig külföldön – osztrák, német és francia egyetemeken – tanult. 1865-től haláláig a mérnökhallgatókat oktatta a Műegyetemen. Sokat tett a hazai matematikai közélet fellendítéséért: az ő kezdeményezésére alakult meg 1885-ben a Matematikai Társaság.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Pukánszky Béla – Németh András: *Neveléstörténet*. <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/>
- Fűrészné Molnár Anikó (főszerk.): *Híres iskolák, neves pedagógusok*. Komárom-Esztergom Megyei Múzeumi Szervezet, 1994. <http://mek.oszk.hu/09600/09632/09632.pdf>
- <https://www.arcanum.hu/en/onlinekiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon>
- <https://jelesnapok.oszk.hu>
- <https://nokert.hu>